

**Helsingin Sanomien Säätiön ja Anders Chydenius -säätiön järjestämä
Tietämisen vapauden päivän seminaari tiistaina 2. joulukuuta
Ulkoministeri Erkki Tuomiojan puheenvuoro**

'Avoimuus, julkisuusperiaate, ihmisoikeudet'

[Check against delivery]

Arvoisat kuulijat, hyvät tietämisen vapauden ystävät,

Valtiopäivämies Anders Chydeniuksen aikaansaaman painovapausasetuksen (2.12.1766) voimaantulumisesta tulee tänään kuluneeksi 248 vuotta. Kahden vuoden kuluttua vietämme 250-vuotismerkkipäivää.

Kirkkoherra Chydenius oli lahjakas mies. Hän edisti vapaakauppaa ja uskonnonvapautta, mutta ennen kaikkea hän oli sananvapauden ja asiakirjojen julkisuuden puolestapuhuja. Chydeniuksen ansiosta Ruotsi, ja sen myötä Suomi, sai maailman ensimmäisen julkisuuslain.

Painovapausasetusta (tryckfrihetsförordningen) on pidetty urauurtavana Pohjoismaisen avoimuuden ja sananvapauden takaajana. Toki se oli rajallista vapautta: kuningasta ei saanut moittia eikä liioin kirkkoa kyseenalaistaa, mutta muuten sai tuottaa painettua tekstiä, ottaa kantaa hallinnon päätöksiin ja jakaa niistä tai muista aiheista ajankohtaista tietoa.

Tähän me olemme tottuneet. Lapsemme saavat oppia vapaasti eri aiheista, ylioppilaamme kirjoittaa yhteiskunnallisista kysymyksistä ja kirjailijamme tarttua vaikeisiin aiheisiin. Jopa meitä poliitikoita saa kritisoida, aivan vapaasti. Valtiolta ja viranomaisilta

odotamme avoimuutta ja rehellisyyttä, tietoa yhteisistä varoista ja meitä koskevista päätöksistä.

Vuosien varrella avoimuus, julkisuus ja sananvapaus ovat kestäneet erilaisia paineita, sotia ja uhkia, sensuuriakin on ollut, mutta olemme päässeet hyvään vaiheeseen. Tiedämme, että meillä on oikeus tietoon, hyvään hallintoon, asiakirjojen julkisuuteen ja vapaus jakaa tietoa eteenpäin, kommentoida sitä ja olla eri mieltä.

Hyvät ystävät,

Avoimuus on kansanvaltaisen yhteiskuntamme kulmakiviä, joten seminaaria isännöivien säätiöiden ja joidenkin yksityishenkilöiden Suomen ja Ruotsin ulko- ja oikeusministereille lokakuussa 2012 tekemät juhlavuosialoitteet herättivät mielenkiintoni.

Kun Suomen valtiollisen itsenäisyyden 100-vuotisjuhlavuotta järjestetään valtioneuvoston johdolla, on luontevaa, että vuotta aiemmin juhlittavan kansalaisten itsenäisyyden - sananvapauden ja tietämisen vapauden - juhlavuotta edistetään kansalaisyhteiskunnan vedolla ja parlamentin tuella.

Avoimuudelle ja sananvapaudelle omistautuneiden Anders Chydenius -säätiön ja Helsingin Sanomain Säätiön koolle kutsuma 250-valtuuskunta on toimintatapana osuva. Samoin Suomen ja Ruotsin eduskuntien perustuslakivaliokuntien, jotka vaalivat nimenomaan kansalaisten perusoikeuksia, virittämä yhteistyö on sekin teemaan sopiva lähestymistapa.

Toki valtioneuvosto haluaa osaltaan olla mukana. Iloksemme Suomi on valittu Unescon järjestämän kansainvälisen lehdistönvapauskonferenssin vuoden 2016 isäntämaaksi. Päätahtuma järjestetään 3.5.2016 Finlandia-talossa. Olen iloinen, että Suomi voi konferenssin kautta osoittaa tukeaan sille tärkeälle työlle, jota toimittajat ja muut tiedon välittäjät eri puolilla maailmaa tekevät, joskus oman turvallisuutensa uhalla.

Unescon pääjohtajan vastattua kulttuuriministeri Pia Viitaselle myönteisesti tämä mahdollisuus kannattaa yhdessä hyödyntää myös julkisuusperiaatteen edistämiseen. Kansallinen valmistelutyö käynnistyi itse asiassa eilen opetus- ja kulttuuriministeriön koollekutsumassa palaverissa.

Hyvät ystävät,

Myös ulkoasiainministeriö on aktiivinen näissä teemoissa, koska monessa maassa vapaa sana on edelleen uhattuna. Sadat miljoonat ihmiset eivät pääse osallisiksi siitä tietämisen vapaudesta, josta me nautimme. Vapaa pääsy internetiin ei ole itsestäänselvyys, kuten ei ole myöskään pääsy viranomaisten tiedonlähteille. Media voi olla harvojen mediaoligarkkien käsissä tai valtion kontrollissa, joka rajoittaa tiedon saantia ja mielipiteen vapautta ja myös mahdollistaa median käytön disinformaation, vihapuheen tai propagandan levittämiseen. Median avoin kilpailu ja sen monipuolisuuden ja -arvoisuuden turvaaminen on tärkeätä.

Pahimmissa tapauksissa mielipiteen esittämisen vapautta käyttäneitä ja avoimuutta vaatineita voidaan uhata ja heidän vapauttaan rajoittaa.

Avoimuus ja julkisuusperiaate ovatkin keskeisiä teemoja Suomen kansainvälisessä ihmisoikeuspolitiikassa. Ihmisoikeusstrategiamme painottaa avoimuutta yhtenä ihmisoikeuspolitiikkamme läpileikkaavana tavoitteena. Taustalla ovat useat Suomeakin velvoittavat YK:n ja esimerkiksi Euroopan Neuvoston sopimukset, jotka vahvistavat, että jokaisella ihmisellä on oikeus mielipiteen- ja sananvapauteen. Itse asiassa myös tietämisen vapauteen, koska YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeusjulistus vahvisti jo heti toisen maailmansodan jälkeen, että mielipiteen- ja sananvapauteen sisältyy oikeus häiritsemättä pitää mielipiteensä sekä oikeus rajoista riippumatta hankkia, vastaanottaa ja levittää tietoja kaikkien tiedotusvälineiden kautta.

Lehdistön edustajathan ovat usein myös niin kutsuttuja ihmisoikeuspuolustajia. Ulkoministeriö julkaisi viime viikolla ensimmäiset sisäiset ohjeensa ihmisoikeuspuolustajien puolustamisesta, eli siitä, miten me ulkoasiainhallinnossa voimme tukea vaikeassa tilanteessa olevia ihmisoikeusjärjestöjä ja joskus jopa yksittäisiä henkilöitä.

Olemme iloisia siitä, että Åbo Akademiilta tilaamamme selvitys julkisuusperiaatteen kansainvälisestä tilanteesta niin selkeällä tavalla ilmaisee avoimuuden, sananvapauden ja tietämisen vapauden ankkuroitumisen kansainväliseen oikeuteen. En mene nyt syvemmälle itse selvitykseen, sillä tiedän, että professori Markku

Suksi, jota kiitän erinomaisesta selvitystyöstä, valottaa aihetta hetken kuluttua.

Avoimuuden, sananvapauden ja julkisuusperiaatteen edistäminen näkyy myös Suomen kehitysyhteistyön kohteena. Arabikevät on ollut näyttö tiedonkulun vapauden merkityksestä yhteiskunnalliselle kehitykselle.

Suomi on ollut tukemassa Unescon työtä tietämisen vapauden ja ilmaisunvapauden edistämiseksi Marokossa, Tunisiassa, Libyassa, Egyptissä, Jemenissä, Jordaniassa ja Libanonissa. Tuki on yli 2 miljoonaa euroa vuosina 2013-2016. Yksi esimerkki Suomen tuella toteutuneista hankkeista kohdistuu toimittajiin: 52 media-alan ihmistä on koulutettu Libyassa ammattimaiseen vaalien uutisointiin.

Toinen esimerkki kohdistuu suoraan kansalaisiin: kyseessä on kahden nuorten tiedonsaantia edistävän nuorisotiedotuskeskuksen perustaminen, yksi Jordaniaan ja toinen Libanoniin syyrialaisille pakolaisnuorille. Pääsy tietoon ja koulutukseen ovat avainasemassa Libanonissa syrjäytymisvaarassa olevien pakolaisnuorten, erityisesti nuorten naisten, integroinnissa.

Suomi on yksi pitkäaikaisimpia tukijoita Unescon IPDC-ohjelmassa (The International Programme for the Development of Communication), joka on perustettu tukemaan sananvapautta ja riippumatonta mediaa erityisesti kehitysmaissa. Suomi toimi ohjelman puheenjohtajamaana vuosina 2012 – 2014, jolloin ohjelmassa valmisteltiin YK:n toimintasuunnitelmaa journalistien

turvallisuusasioista (UN Plan of Action on Safety of Journalists and the Issue of Impunity) sekä laadittiin toiminnalle rahoitussuunnitelma.

Hyvät ystävät,

Vuonna 2016 vietetään siis pohjoismaisen julkisuusperiaatteen 250-vuotismerkkivuotta. Tämän vuoksi olisi toivottavaa, että merkkivuotta vietettäisiin myös pohjoismaisesti. Olen keskustellut yhteistyöstä jo pariin otteeseen Ruotsin uuden ulkoministerin Margot Wallströmin kanssa.

Suomen puheenjohtajuus Pohjoismaiden ministerineuvostossa samana vuonna antaa hyvät mahdollisuudet nostaa avoimuus ja pohjoismainen julkisuusperiaate esille Suomen puheenjohtajuusohjelmassa. Mielenkiintoista on myös todeta, että myös Yhdysvallat viettää samana vuonna oman julkisuuslakinsa (Freedom of Information Act 1966) 50-vuotisjuhluvuotta. Tämä avaa mahdollisuuksia huomioida teema myös Pohjoismaiden ministerineuvoston länsinaapuriyhteistyössä - varsinkin kun moni pohjoismaa, ml Suomi, on mukana Yhdysvaltain käynnistämässä avoimen hallinnon kumppanuudessa (Open Government Partnership).

Kiitän Helsingin Sanomien Säätiötä ja Anders Chydenius Säätiötä aloitteellisuudestaan ja toivotan teille kaikille antoisaa seminaaria.